

SBM1637 Anebjerg III – del Huscompagniet

Kulturhistorisk rapport

Skanderup sogn, Hjelmslev herred, tidl. Skanderborg amt. Sted nr. 16.02.08. Sb.nr. 175.
Kampagne: 24-04-2019 KUAS nr. 18/05617

Rapport for den systematiske udgravning af 8300m² mellem Skanderborg og Stilling. Feltet ligger i det småkuperede terræn, der er kendetegnende for hele Anebjerg-området. Her blev der udgravet bebyggelse samt lavninger/kulturlag med spor efter smedeaktivitet fra århundrederne omkring Kr.f, samt bebyggelse i to faser fra ældre germansk jernalder. Udgravningen blev udført i foråret 2019 af arkæologerne Birgitte Bang-Madsen, Heidi Mikkelsen og Louise Søndergaard fra Museum Skanderborg.

Indhold

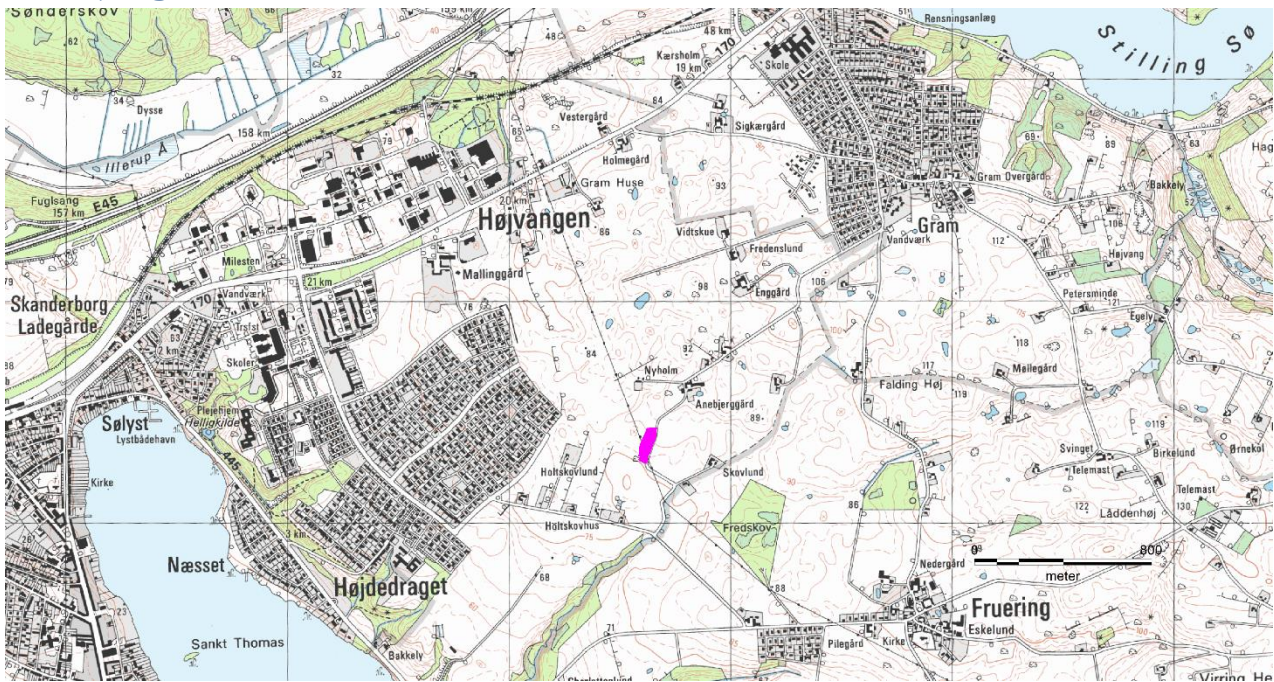
Abstract	2
Anebjerg	3
Udgravningsmetode	4
Undersøgelsens resultater	5
Fremtidigt arbejde på stedet.....	18

Abstract

Udgravningen bød hovedsageligt på jernalder-spor, men en enkelt, mellemneolitisk, tyknakket flintøkse fremkom i kanten af et lavningsområde. Herudover var der mellem de to jernalderbebyggelser en enkelt grube med keramik, som kan henføres til yngre bronzealder. Fra århundrederne omkring Kr.f. fandtes der bebyggelses-spor fra flere tre-skibede langhuse, heraf flere nordsyd-orienterede med meget store stolpehuller, som var gravet ned i kanten af et lavningsområde, der har været fyldt op over en periode. Både af naturlig jordflydning, men også af kulturmateriale fra bopladsen i form af keramik og affald fra smedeproduktion; esse-slagger, forslagget ler med indfyringshuller og smedeskæl. En tilsvarende lavning ligger lige syd herfor, og det er et tilsvarende materiale, der er fundet heri. Bebyggelsen var i flere, overlappende faser, men det meste ligger øst for udgravningsfeltet under Anebjerggårdsvej. Dateringen i overgangen yngre førromersk jernalder/ældre romersk jernalder baseres både på keramik-kronologi, hustypologi samt 14C-dateringer.

En yngre bebyggelse i to faser befandt sig i den nordlige, lidt højereliggende del af feltet, repræsenteret ved nogle langstrakte, tre- og fire-sæts bygninger, et enkelt langhus samt flere staklader. 14C-dateringer og hustypologi placerer dem i ældre germansk jernalder.

Anebjerg

Udgravningen foranlediges af kommende parcelhus-udstyknings i området mellem Stilling og Skanderborg. Anebjerg udgør et kraftigt småkuperet terræn med masser af mindre toppe og lavninger. Udgravningsfeltet ligger på et let skrånende område, der falder mod syd - fra kote 81-74. Der ses fire lavninger i det 8350m² store felt; to mindre i den nordlige og højstliggende del, en midt på den østlige del og en sydligst. De to største er også der, hvor kulturlagene har akkumuleret sig. Se mere herom i afsnittet om udgravningens resultater.

Undergrunden er mildt sagt afvekslende! der er spredte områder, hvor det er ganske sandet, men ellers er det ret præget af gruslommer og underliggende ler-lommer. Der er forholdsvis mange håndstore sten ved nedgravning i undergrunden og stedvis er disse også at se i store, grusede områder på fladen.

Topografisk set afgrænses feltet i syd af et ældre skel, der kunne ses som en rundbundet grøft med vandaflejrede lag i (A976). Det samme skel var erkendt i undersøgelsen forud for forlængelsen af Frueringvej (SBM1573 Nonnebjerg). Syd herfor falder terrænet bemærkelsesværdigt, og det er ikke kun af naturlige årsager, da KM A/S har reguleret noget af terrænet her, da åløbet blev udbedret.

Udgravningsmetode

I forbindelse med forundersøgelsen blev området afsøgt med metaldetektor over flere dage. Der fremkom ganske få fund af jernslagge, og disse fremkom i den opgravede fyld fra de grøfter, hvori der allerede var påvist spor efter smedning. Efter muldafrømningen blev området atter afsøgt med detektor. Stadig lige fundtomt, bortset fra et par meget jernholdige slaggeklumper i det afgravede kulturlag.

Overjorden måtte tages af i flere omgange grundet feltets udformning. Det var meget aflangt, og der var ikke mulighed for at lægge jorden ud mod øst, da Anebjerggårdsvej løb langs feltet hele vejen. Der blev først afrømmet en bred stribe på den østlige halvdel, og derefter helt ude langs den vestlige side af feltet, således at der lå en bred mile overjord i den midterste tredjedel af feltet.

Lavning A871 med kulturlag. Til venstre efter første muldafrømning, hvor der stadig er masser af brunt fyld ovenpå. I snittet kan man svagt ane et par kogestensgruber under det brune fyld. Til højre er det samme anlæg, men nu med snittet i baggrunden, og overjorden skrællet af ned til kogegrubernes niveau. Mange nye anlæg og fund fremkom i denne omgang.

Der blev gravet to maskinsnit på tværs af de store kulturlagsområder A871 og A975, da det hurtigt stod klart, at der skulle tages jord af disse af flere omgange. Efterfølgende blev der afrømmet endnu et lag af begge kulturlagsområder. Nye anlæg fremkom - særligt i A871 - og disse skulle indmåles og registreret i niveau 2.

Som udgangspunkt snittes samtlige anlæg. Enkelte spredte, stolpelignende anlæg i den nordlige del af feltet, blev efterladt uregistrerede, da de blev opfattet som værende mindre betydningsfulde end kulturlagene, hvorfor tiden blev prioriteret i den sydlige halvdel af feltet.

Det tilstræbtes at tage fotos af mindst et sæt tagbærende stolper i hver konstruktion, ligesom det blev prioriteret at tage jordprøver, selvom det langt fra var alle stolper, der havde stolpespor. Samtlige anlæg syd for kulturlag A871 blev snittet, tegnet og registreret. Også selvom mange af stolperne var temmelig massive.

Der blev udlagt yderligere et maskinsnit i A871, ligesom et mindre håndgravet snit blev brugt som reference. Begge blev håndtegnet 1:20.

Da den øverste halvdel og den vestlige bræmme var gravet, blev den sidste del af feltet muldafrømmet, og anlæggene her snittet og registreret. Endelig blev al kulturjorden fjernet i tynde lag i A871 og i A975. To arkæologer samlede fund ind mellem hvert træk med maskinen. Heldigvis var lagdelingen forholdsvis nem at følge nedefter, så det var ret nemt at holde fundene til deres separate lag.

En geolog fra Geoscience AU var ude og vurdere lavningsområderne og den generelle geografi på stedet. Tom Birch, metalurgen fra Moesgaard, foretager analyser af slaggen fra kulturlagene A871 og A975 i skrivende stund.

Alle anlæg er indmålt med GPS, og efterfølgende er opmålingerne overført til Gis-programmet Mapinfo, hvor der var muligheder for at redigere i indmålinger samt lave udprintede planer, som kunne anvendes i felten.

Undersøgelsens resultater

Hele udgravningsfeltets udstrækning. Anebjerggårdsvej, hvis forløb strækker sig langt bagud i tid – men altså ikke til jernalderen – løber langs feltets østside. De to lavninger er markeret med raster. Bygninger er markeret med grå og et K-nr. Den ældste bebyggelse er koncentreret på plateauet mellem lavningerne, mens den yngre primært holder sig i den nordlige del af feltet.

Undersøgelsen påviste at det kuperede landskab mellem Anebjerg og Stilling har været spredt bebygget i fortiden. Det udgravningsfelt, der blev åbnet i denne undersøgelse indholdt både spor efter konstruktioner fra den ældre samt den yngre del af jernalderen. Begge strakte sig mod øst ud under den eksisterende Anebjerggårdsvej, og der er rige muligheder for at bebyggelsesmønsteret strækker sig vidt i den retning.

Der blev indmålt 457 anlæg, der fordelte sig på følgende anlægstyper:

1 ejerlavsskel, 2 afgrænsninger (tvivlsomme rester af hegnsgrøfter), 2 brønde, 36 fyldskifter, 28 gruber - heraf var 18 koge-ildgruber, 226 stolpehuller samt 3 kulturlag. 113 anlæg udgik som natur, muldplet eller variation i undergrund. Der blev anvendt 18 K-numre. Dateret til germansk jernalder var 5 treskibede langhuse samt 4 staklader. Dateret til yngre førromersk/ældre germansk jernalder var 7 treskibede langhuse, 1 stensat dræn/afløb samt et lille hegnsforløb.

Der er registreret 430 X-numre (fund), hvoraf 64 er jordprøver. 20 fund er flint: 1 økse, 2 skraber samt afslag. 2 fund er ubestemte jerngenstande, mens 43 dækker over slagge fra smedeproduktion. 12 fundnumre er sten: 1 kværnsten, 1 fragmenteret glittesten, 7 knusesten (2 er fragmenterede), 1 kvartssten samt 1 forstenet søpindsvin. 5 fund falder i den zoologiske kategori med tænder fra dyr samt hvidbrændt knoglerester. 7 fund er træ: trækul og forkullede stager fra brønd (A1125). Hovedparten af fundnumrene er keramik med 259 fund, heraf er 18 brændt ler i form af ovnkappe eller forslagget ler fra avls-/essesten.

Neolitikum

Ved maskingravning af et større maskinsnit gennem den kulturfyldte lavning A975, fremkom der en tyknakket huløkse fra den sene del af enkeltgravskultur (2800-2400 f.Kr.). Øksen (X542) var 11cm lang og ser ud til at være lidt ufikst ophugget. Den er fragmenteret i den tykke nakke.

Øksen lå drysset ned i maskinsnittet sammen med noget løs fyld fra snittet, så en præcis placering haves ikke, men det var i den nordlige kant af lavningen. Fundet gav næring til håbet om at der kunne være en neolitisk horisont i det nederste, lysegrå lag i lavningen, men det var ikke tilfældet. Dog var det her i A975 at de fleste af udgravningens flintgenstande fandtes; langt overvejende spredte flintafslag, men de to eneste skraber fra udgravningen var også herfra (X543 og X544). At der var betydeligt færre flintfund i den anden lavning A871 tyder i det mindste på, at den smule neolitiske aktivitet, der har været på stedet, har koncentreret sig omkring det sydlige lavningsområde.

Bronzealder

Kun en enkelt grube er med sikkerhed fra den yngre bronzealder (A1289). Den befandt sig lidt nord for midten af feltet og blev snittet med gravmaskinen. Gruben var 2,5m i omkreds og 80cm dyb. Anlægget var nedgravet i ren ler, som var afsluttet nedefter i samme niveau som gruben, hvorfor der kan være tale om en lertagningsgrube. Fylden var ret lys og noget udfældnings-præget og med tre adskilte, smalle horisonter af trækulsholdigt fyld, så nedgravningen har også været brugt til andre formål end blot materialetagning. Måske som mile til keramikbrænding? I toppen af anlægget lå en fragmenteret kværnstensligger (X713) og nede i anlægget lå en meget lidt brugt knusesten i rødt kvartsit (X714). Der blev taget en jordprøve ud i et af de trækulsholdige lag (X364), som viste sig at indeholde megen trækul og få havrekorn, samt lidt hvidbrændt dyreknogle. Der var keramik i flere af lagene - både de trækulsholdige og de øvrige - og skår af bikonisk kar med liste på skulderpartiet (X716) samt et skår med tvedelt tap-øre (X717) tyder på en datering i periode IV-V. Herudover blev der fundet et par flintafslag, det ene med retouche (X715 og X721). Der var ingen stolpehuller, som kunne være andet end jernalder, men af de 18 koge-/ild-gruber kunne flere sagtens være fra perioden. Ingen af disse er dog C14-dateret.

Gruben A1289 i meget stiv lerjord. De sorte lag vidner om adskilte, men formodentligt ensartede handlinger.

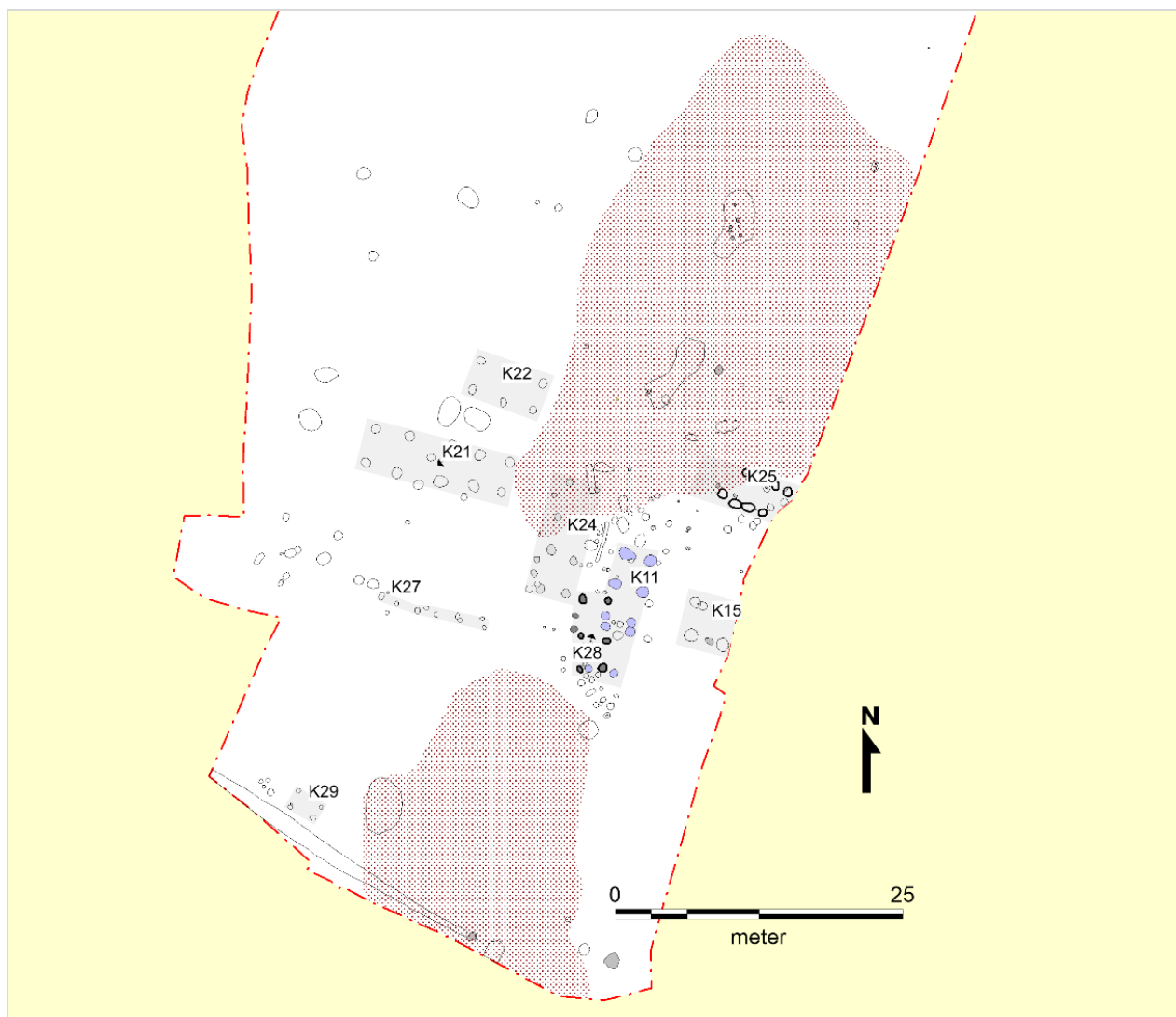

X716 – fra bi-konisk kar med lerliste

Eldre jernalder

Fra århundrederne omkring Kr.f. fandtes omtrent syv tre-skibede huse og et muligt hegnsforløb, der synes at repræsentere udkanten af en større bebyggelse i flere faser. Flere af husene ligger delvis ud under Anebjerggårdsvej, og det er ikke muligt at afgøre om der reelt er tale om huse eller om staklader. Husene er både Ø-V orienterede med en svag VNV-ØSØlig drejning, og N-S orienterede med en tilsvarende svag drejning. Der er altså rette vinkler, men det hele ligger lidt drejet. Alle bygningerne findes koncentreret på det lille ujævne plateau mellem lavningerne A871 og A975. Undergrunden var sandet grus og har velsagtens været veldrænet og egnet til byggeri. Det er ikke store huse, der er tale om. K21, der sammen med K22 må udgøre en enhed på vestbredden af A871, er det eneste med fem regulære stolpepar. K11 har ganske vist også fem par, men det er lidt mere usikkert, hvad der hører sammen, og to par står lige op ad hinanden, og repræsenterer nærmere en udskiftning end et par. Tre bygninger er N-S orienterede (K24, K11 og K28). K24 er med fire sæt og indgang mellem de to sydligste par i vestlig retning. Fra nordenden af huset ses en stensat grøft at gå ud fra det nordøstlige stolpehul som antages at være en form for afløbsrende. K11 ligger parallelt hermed, men har ingen klar indgang. Til gengæld var stolpehullerne massive i både omfang og dybde. De kan enten skyldes at bygningen har været i to etager, eller også skyldes det at bevaringen var usædvanlig god her under kraftige kultur- og

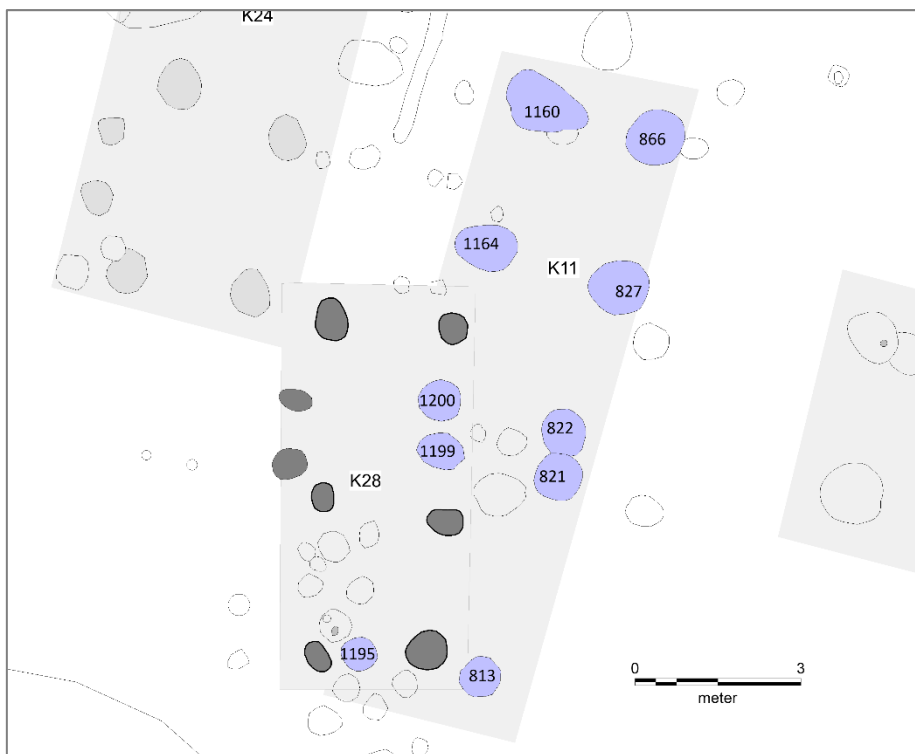
muldrag. K28 ligger delvis hen over K11, men intet afslører den kronologiske følge. Denne bygning har udgang mellem de to nordligste sæt - som i K24 også mod vest.

Digitaliseret oversigt over den sydlige del af udgravningsfeltet med koncentrationen af bygninger fra århundrederne omkring Kr.f.

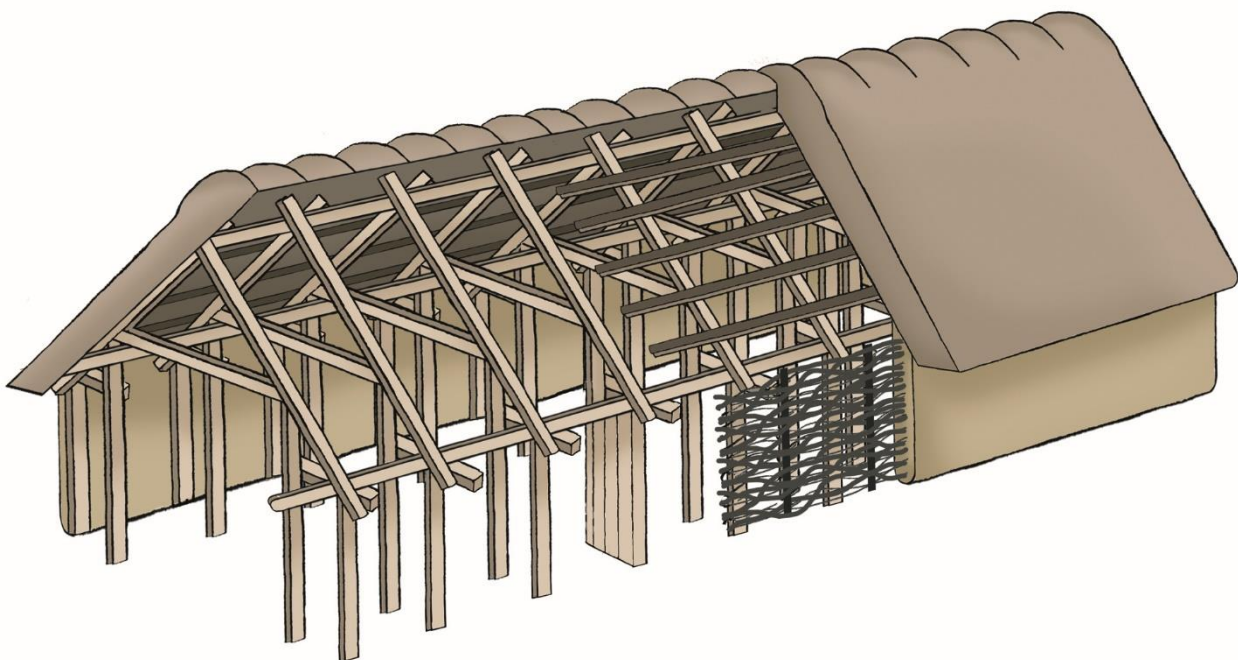
N-S orienterede bygninger tolkes gerne som værkstedsbygninger, og det kan meget vel være gældende her. Der var meget få fund, som antydede at der var tale om boliger. De få fund, der blev gjort i stolpehullerne, var stort set på overfladen og stammer fra kulturlaget i A871. Det kan meget vel tænkes, at man har haft en række værksteder omkring lavningerne, hvor så meget materiale er kasseret. I lavningerne var der lag med smedeskæl og affald fra smedeproduktion, men i husenes stolpehuller fandtes der ikke noget af den slags. Hvis det skulle være her selve esse-smedningen er foregået, må man forvente at der fandtes smedeskæl i floteringsresterne. Det var ikke tilfældet, og taget i betragtning, hvor mange jordprøver der blev udtaget herfra, var det meget begrænset med organisk materiale. Derfor er kulstof 14-dateringerne også ganske få, men viser entydigt at vi befinder os i slutningen af førromersk og starten af ældre romersk jernalder.

Bebyggelsen antages at fortsætte mod øst. Der er eksempelvis ingen jernudviningsovne til stede i nærværende udgravningsfelt, ligesom der også mangler smedjer. Desuden fandtes der så omfattende mængder materiale i lavningerne, at det må være kasseret fra en langt større mængde gårde, end de her erkendte.

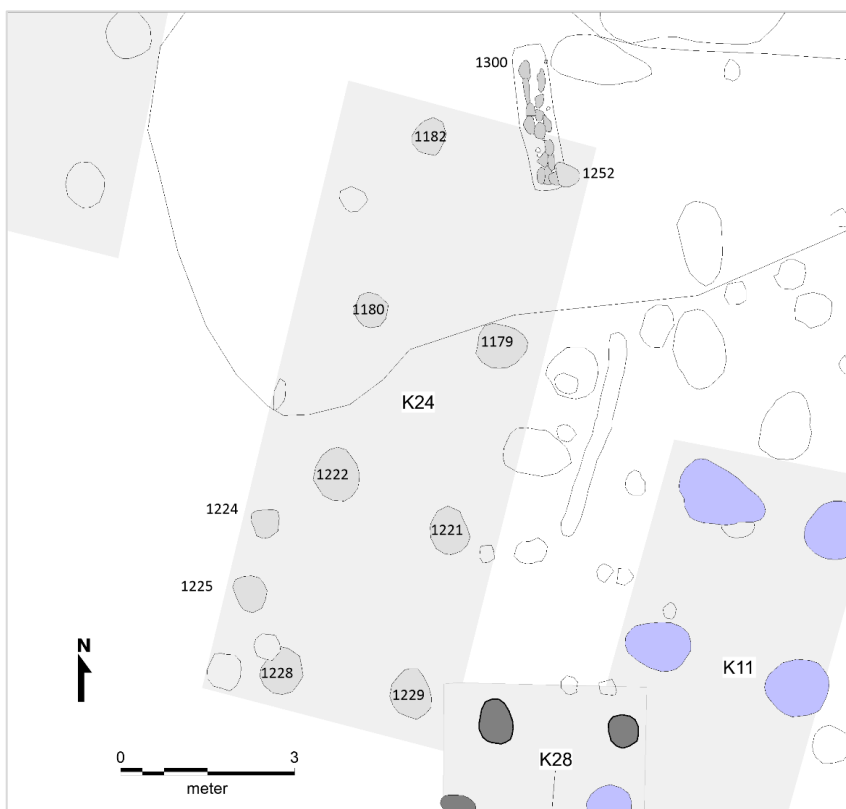

K11 med tagstolpehullerne markeret med blå. K28 er markeret med gråt. De markerede anlæg er nedgravningerne til husenes tagbærende stolpehuller.

K11 er delvis nedgravet i kulturlaget A871 i nord.

Bygningerne i udgravningen har alle været konstrueret som treskibede huse, hvor taget har været båret af stolperne inde i huset, som det fremgår af illustrationen herover. Der er ikke bevaret spor efter vægforløb i nogen af husene, men enkelte af dem, har indgangsstolperne bevaret. De tagbærende stolper har været svære, spejkløvede egeplanker, og væggene formentlig noget lerklinet fletværk. Strå må have udgjort taget, selvom det reelt ikke er noget, der er stor viden om. Det er primært de spor, der befinder sig under jordniveau, som arkæologerne får lov at glæde sig over. En enkelt undtagelse herfra fandtes i enden af et hus, der var delvis nedgravet i lavningen. Der er sjældent tale om den slags bevarede elementer i Skanderborg Kommune, som har været intensivt dyrket, nærmest siden jernalderen. Her har den overfyldte lavning givet anledning til et ekstra kraftigt jordlag over fortidsminderne.

K24, NS-orienteret hus med et sjældent bevaret træk i form af en stensat af- eller tilløbsrende fra lavningsområdet. Renden var placeret i den nordlige ende af huset med udløb – eller indløb – ved siden af den tagbærende stolpe A1252.

Det meget regulære stensatte afløb ses i afrenset form til venstre. Til højre, kan man se, hvordan det løber fra et lysere område til et mørkere. Det mørke er lavningen, som må have været fugtig, eller ligefrem vandfyldt i perioder.

Smedeaktivitet

I både A871 og A975 fandtes smedeskel i de udtagne jordprøver. Derudover blev der indsamlet hundredvis af kg smedeslagger fra begge lavninger. Analyser af materialet er ved at blive foretaget i skrivende stund af metallurg Thomas Birch fra Moesgaard, men indledningsvis var det tydeligt, at det er affald fra smedningsprocessen, og ikke fra jernudvinding. Der var masser af fragmenterede jern-kalotter, som stammer fra essesmedningen. Løbeslagger fra udvindingsprocessen var der ingen af, men ved en tidligere forundersøgelse 500m stik syd, fandtes der en massiv tilstedeværelse af jernudvindingsovne, så måske denne del af processen er foregået herovre nær Holtsbæk.

X592: Et ganske lille udvalg af affald fra smedningen fremdraget af lag 1 og 2 i A975.

Jernalderens fremstilling af jern var en utroligt kompliceret proces i adskillige led, der tager sit udgangspunkt i indsamling af myremalmen. Denne skal ristes og knuses, og siden stoppes i en særlig jernudvindingsovn, hvor en massiv mængde trækul og en blæsebælg sørger for så høj en temperatur at urenhederne smelter fra jernet. Men det er kun nogle af urenhederne, der forsvinder som løbeslagger i denne proces. Resten skal hamres ud af jernluppen via essesmedningen, hvor temperaturen atter skal i vejret og smeden hamrer løs på det urene jern, indtil der til sidst er en betydeligt mindre klump rent jern tilbage, som han så kan begynde at forarbejde.

A871 – Lavning med kulturlag

Lavningen var langstrakt i N-S-lig retning, var knap 1 m dyb på det dybeste sted, der koncentrerede sig i et forholdsvis lille område i den sydlige halvdel på et område der ca måler 24x14m. Der er tale om et naturligt dødishul, som er blevet opfyldt så det er gået "over sine bredder". Det mørke fyld i lavningen er en blanding af udsmid og jordflydning. Allernederst sås en lys grå horisont af fintslæmmed ler med en høj andel af hånd- til hovedstore sten, som må være et naturligt akkumuleret lag som optræder i et dødishul fra istid. Der fandtes få lerkarskår nede mellem stenene – fundene indikerer at lavningen er blevet fyldt op over en forholdsvis kort periode – formentlig højest 100 år, og muligvis mindre, da den indsamlede keramik fra de øvre lag dateres i samme tidsspænd FRJ III-ÆRJ B1. Det stemmer meget godt overens med at husene har ligget på stedet i to-tre faser/generationer. Udover keramik og smedeaffald fandtes der et meget organisk lag i form af lag 2, der stedvis i det Ø-Vgående tværsnit, var fyldt med høfrø og andet organisk materiale. I samme lag fandtes dyretænder, som kan have været anvendt i en forrådnelses/rødningsproces i forbindelse med hørfremstilling. Der fandtes også høfrø i den brønd, der var nedgravet i kanten af lavningen (A1125 - se nedenfor).

A871 blev tegnet og beskrevet på gammeldags manér. At lavningen stadig kunne tiltrække vand, blev meget hurtigt klart. Her ses det Ø-V lige snit fra vest.

Detail af snittet gennem A871. Det sorte lag over stenene er lag 2, som var dét, der indeholdt både dyreknogeter og hørfrø. I laget derunder – mellem stenene – fandtes et fragment af et fodbæger (th.), der beviser af opfyldningen er sket over en forholdsvis afgrænset periode på omkring max 100 år.

A1125 Brønd med offer

I kanten af den dybeste del af lavningen var der nedgravet en brønd. Den dukkede først op ved anden fladeafrens af lavningen, og således var den overlejret af dele af kulturlaget, men altså også nedgravet heri, og placerer sig vel tidsmæssigt i den midterste del af bebyggelsesfaserne.

Brønden var 140cm dyb, cirkulær i fladen, og med de karakteristiske vandaflejrede lag, der ses i brønde. En del af de øvre lag ligner jordflydning, men mod bunden sås også et sært, spongiøst gytjeagtigt lag med lidt grene i (lag 7). Lag 8 var trækulsholdig og med organisk indhold, og beskrives som lig lag 2 i lavningen - altså det med hørfrø i. Der blev dog kun udtaget jordprøve af lag 9/10 bundlaget, men her fandtes masser af hørfrø, og de kan måske nok relatere sig til lag 8 også.

Potten var anbragt op ad siden nær bunden af brønden – fæstnet med en knusesten og nogle forkullede stager. Til venstre ses den under udgravning, og til højre på skrivebordet. De andre hvide knusesten lå også i brønden, og under den omvendte potte lå ubrændte tænder af gris og hund.

Anlægget blev gravet med maskine, og kunne kun hastigt skitseres grundet indskridningsfare. Det blev dog besluttet af tømme anlægget - ligeledes med maskine - og det gav pote.

Gravemaskinen trak tynde lag af brøndens fyld, mens arkæologen holdt udkig. Omtrent 1m nede blev der påtruffet et kar. I første omgang antoges det som bunden af et kar, hvor randen var blevet gravet bort af gravemaskinen. Nu tog graveske og pensel over for gravemaskinen, og det viste sig at krukken stod på hovedet – nedsat skråt op ad brøndens side. Sådan en placering får en krukke ikke, hvis den tabes i en vandfyldt brønd. Der er tale om en ret stor krukke med to hanke, og en sådan ville nærmere lande med bunden nedad.

Spændingen steg, da potten blev fritlagt; en virkelig fin knusesten støttede krukken på den ene side, mens resterne af to forkullede stager har været stukket ned foran krukken for at støtte den i dens lidt anstrengte, skrå placering. Nu herskede der ingen tvivl! Denne krukke var anbragt, og den var blevet anbragt med den klare hensigt at den skulle blive på den placering. Det vil altså sige at brønden har været tørlagt, da anbringelsen fandt sted.

Krukke, knusesten og stager blev taget op – krukken omviklet med gaze og med fylden bevaret indeni, så det kunne undersøges uden skræk for vandstigning og sammenstyrtning. Inde i karret lå der 4-5 ubrændte fortænder fra en gris samt en tand fra en hund. Det er udelukket, at der er tale om tilfældige rester af døde/slagtede husdyr, for der var ikke andet knoglemateriale i brønden. Formålet kan i dette tilfælde kun opfattes som rituelt: nøje udvalgte dyrekogler anbragt i en potte, nedsat på hovedet og fastgjort af en knusesten og stager i bunden af en tørlagt brønd. Måske det har været et tak-offer til den guddom, der havde vandforsyning som sit kerneområde? Vand til menneskebrug kan der dog næppe have været tale om. Der må have været til dyr eller til de arbejdsprocesser, der foregik i bygningerne omkring. Måske det stensatte dræn i K24 endda nærmere har været for at lede vand IND i huset, end UD.

A975 – Lavning med kulturlag

Denne lavning er en anelse mindre end A871, men også langstrakt i N-Slig retning. Dog er den sydlige del skåret bort af noget jordarbejde, der er foregået på den anden side af det skel, der går på tværs.

Lavningen er som A871 heller ikke specielt dyb, men dybest dog i syd, hvor den var omkring 1m dyb. Det blev udlagt et N-S længdesnit med gravemaskinen og herudover blev der lavet et håndgravet snit herfra og ud mod N-Ø. Sidstnævnte gav ikke meget information, bortset fra at der ikke rigtig var tale om regulære lag, men mere om spredte plamager af udsmid. Det så fuldstændigt ud som om man er gået hen til kanten af lavningen, hvor man så har smidt en spand- eller klædefuld smedeaffald ud.

Maskine og arkæologer i lavningen med kulturlag længst mod syd. Man kan sagtens fornemme den naturlige fordybning og også forstå, hvorfor det har været fristende at bruge den til affald. Til venstre i billedet løber Anebjerggårdsvej, og i baggrunden ses den mark, hvor der tidligere er fundet ovnanlæg til jernudvindingen.

Maskingrøvet snit igennem lavningen, der viser at der var ganske få lag, hvilket viser at anvendelsen som losseplads er sket over en forholdsvis kort periode på maksimalt 100 år.

Keramikken

Langt hovedparten af de fundnumre, der indbefatter keramik - 215 af 259 - kan henføres til århundrederne omkring Kr.f. (dvs: yngre førromersk jernalder/ældre romersk jernalder). De spredte keramikfund, der gjordes i bebyggelsen fra yngre jernalder, var stort set af en beskaffenhed, der kun kunne dateres ud fra konteksten, og eftersom husene lå uden indblanding fra ældre jernalder, må keramikken herfra formodes at være nogenlunde samtidig med bebyggelsen. Langt de fleste keramikfund blev gjort i lavningerne med kulturlag.

X515 – et repræsentativt udvalg af randskår fra kulturlag i lavning A871. Gængs bopladsgods, der har været anvendt godt og grundigt inden deponeringen i lavningen.

De spredte fund der er gjort i husenes stolpehuller, blev næsten uden undtagelse gjort på overfladen af stolpehullet, og eftersom mange af stolperne var sat helt ude i lavningen, er selv de fund, der stammer fra stolpehullerne, sikkert oprindeligt fra kulturlagene i lavninger. Godset var ret ensartet; mellemfint magret med masser af glimmer, og det kan tyde på en lokal produktion. Meget keramik var med X-formede hanke, nogle med svage facetteringer. Randene var også kun begyndende bredt facetterede. Generelt fint og velproduceret gods, men også ret slidt, og der var uden tvivl tale om regulært bopladsgods, som var endt sine dage i lavningerne som udsmid.

Spredte og som oftest kun enkelte skår af ornamenteret gods med kam-ornamentik og negleindtryk af forskellig art som foretrukne ornamenter, både direkte i karret eller som pålagte lister. En del større kar har haft beklaskning, men nærmere som en opridsning af karrets yderside før brænding, end som en regulær tilførsel af materiale. Særligt nok var der flere af de beklaskede kar, som havde fastbrændt madskorpe, selvom beklaskning ikke forbindes med madtilberedelse.

X549-X558 – ornamenterede skår fra A975. Der er stor variation i ornamentikken, og oftest fandtes kun et eneste skår med hver ornamentik-type.

Brugssten

Der var ingen kværnsten overhovedet i den ældre jernalders bebyggelses-/aktivitetsområde, hvilket må siges at være en kende besynderligt. Også den fine bevaring generelt taget i betragtning. Den eneste kværnsten, var et noget grimt fragment fra bronzealdergruben (omtalt ovenfor).

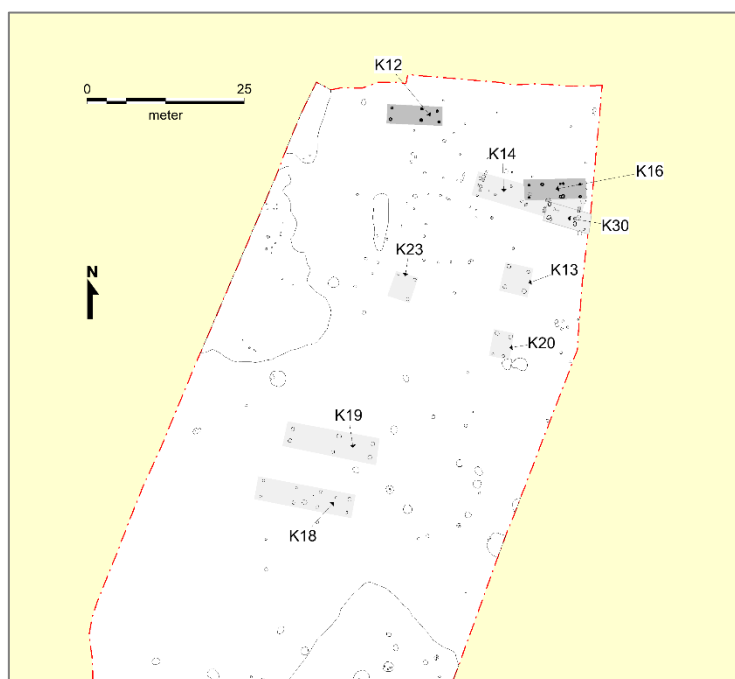

Knusesten var også sparsomt, hvilket også er ejendommeligt. Det omtales ofte, at knuse- og kværnsten kan have indgået i jernfremstillings-processer, men det er tydeligvis ikke i selve smedningsprocesserne. Derudover plejer de at

fylde en del i fundmaterialet fra ældre jernalder, men altså ikke her på Anebjerg. En lille lykkebringer – muligvis til den forestående smedning – har det lille søpindsvin fra en af lavningerne måske været. Søpindsvin ligger i hvert fald ikke naturligt i dødishuller, og de har gennem lange historiske og forhistoriske perioder været anvendt som amuletter.

Yngre jernalder

Bebyggelsessporene fra yngre jernalder koncentrerer sig - med en enkelt undtagelse (K29) - i den nordlige ende af udgravningsfeltet, hvor de ligger med lidt større spredning end den ældre bebyggelse. Her er der tale om fem treskibede huse og tre staklader (samt K29, der er en aflang staklade lige vest for den sydlige lavning A975). Terrænet her ligger højere end i den ældre bebyggelse, og man kan forestille sig at det strækker sig som en Ø-V gående streng i østlig retning. Der er ikke som sådan tale om klare gårdsenheder, men mon ikke K14 skal opfattes som hovedhuset i en gård, der har eksisteret i flere faser? Orienteringen på K14 stemmer overens med samtlige bygninger syd herfor i form af tre staklader og de to langstrakte bygninger K18 og K19. K14 har velsagtens haft de tre staklader (K13, K23, K20) i sin varetægt, og om K18 og K19 så har udgjort en egen lille gård, eller om de hører til K14 er uklart. Der har været meget få meters afstand mellem K18 og K19, og hvis de har eksisteret samtidig, forekommer det sandsynligt at det er en egen enhed.

Digitaliseret oversigt over den nordlige del af feltet, hvor den yngre bebyggelse er koncentreret.

K12 og K16 er lidt uden for nummer idet deres orientering er stik Ø-V. K12 forekommer at være en form for økonomibygning, og eftersom K16 med en vis sandsynlighed kan strække sig længere mod øst, tolkes dette som hovedhuset. Ingen af de gravede snit har kunnet afklare, hvilken bebyggelsesfase, der er ældst.

Der var meget få fund i denne del af feltet. Enlige og spredte skår i slidt bopladsgods, og faktisk intet, der med bestemthed daterer sig i ældre germansk jernalder. De er udelukkende dateret på baggrund af kontekst, da der ikke virker til at være ældre forstyrrelser i området.

Middelalderligt ejerlavsskel

I den allersydligste del af feltet fremkom en tværgående grøft, der endte i A975s vestlige halvdel. Den var synlig et stykke ud i lavningen, og i starten forvirrede den fælt, fordi der også var gravet kloak og nyere dræn herved i. Til sidst blev det dog klart, at disse elementer var nyere forstyrrelser af skellet, som er identisk med dét, der blev påtruffet ved den lille forundersøgelse ved Nonnebjerg.

Her er feltet lagt ind over Original1-koret, og det er tydeligt, at feltet afgrænses i S/SV af en markant linje, som er det sløjfede ejerlavsskel. Linjen er markeret med gult i udgravningsfeltet.

Skellet viste sig at være et nedlagt ejerlavsskel, der tidligere afgrænsede Gram Ejerlav. Den nedlagte status forklarer formentlig, hvorfor kommunen ikke var klar over skellets eksistens, som ikke alene allerede var delvis beskadiget ved nedgravning af kloak og drængrøfter, men også må formodes at forsvinde helt ved de kommende udstykninger. I snit var den 60cm bred og 28cm dyb med fyld, der stedvis afslørede at der har stået vand. Der blev udtaget to jordprøver, hvor der intet egnet til datering fandtes. De få fund af keramiknuller og slagge stammer selvklart fra nedgravningen i lavningen. Skelgrøften blev afsøgt med detektor i flere omgange uden resultat.

Udbyttet af udgravningen har været betragteligt, da det er det første område med regulær jernalderbebyggelse på Anebjerg, hvor der ellers er påtruffet talrige gruber og lavninger med fyld fra ældre jernalder. Der har aldrig hersket tvivl om at det kuperede terræn besidder mange kvaliteter til bebyggelse, og udgravningen har gjort det klart, at Anebjerg stadig gemmer på mange oldtidsminder.

Fremtidigt arbejde på stedet

En større del af bebyggelsen må befinde sig mod øst, hvor terrænet stiger og Anebjerggårdsvej løber. Såfremt vejforløbet her skal omlægges (hvilket vil være ganske ærgerligt, da der er tale om et gammelt vejforløb), ønsker Museet at undersøge området. Feltet her er for længst frigivet og byggeri af nye parcelhuse i gang.

Skanderborg Museum d. 07-07-2022

Louise Søndergaard,

Arkæolog/Museumsinspektør